

De overgang naar duurzaamheid

Steven C. Rockefeller is emeritus hoogleraar religie aan het Middlebury College, Vermont, waar hij dertig jaar doceerde en werkte als deken van het College en voorzitter van het Religion Department. Hij behaalde zijn Master of Divinity aan het Union Theological Seminary in New York en zijn doctoraat in de filosofie van religie aan de Columbia University. Hij publiceerde onder meer *John Dewey: Religious Faith and Democratic Humanism* (Colombia, 1991) en *Spirit and Nature: Why the Environment is a Religious Issue* (Beacon, 1992). Hij was voorzitter van de internationale Earth Charter Drafting Committee en lid van de Earth Charter Commissie. Hij is actief op het gebied van de filantropie en is bestuursvoorzitter van de Rockefeller Brothers Fund, een internationale stichting in New York die beurzen verstrekt en commissaris van de Asian Cultural Council.

“Nog nooit eerder in de geschiedenis heeft ons gemeenschappelijke lot ons zo duidelijk opgeroepen om een nieuw begin te zoeken.” Deze woorden vormen de inleiding van het laatste deel van het Earth Charter: De weg naar voren. Het nieuwe begin zoals dat in het Earth Charter wordt voorgesteld, is de overgang naar een duurzame manier van leven, die een wijziging in denken en gedrag van de mens behelst die al even radicaal is als het ontstaan van de landbouw, de opkomst van de nationale staat of de industriële revolutie. Een recent onderzoek beschreef deze verandering treffend als De Grote Overgang.¹ Het Earth Charter beschouwt de Grote Overgang naar duurzame ontwikkelingspatronen zowel lokaal als mondiaal als essentieel voor het voortbestaan van de menselijke beschaving in de 21ste eeuw. Ook ziet het een duurzame toekomst als een reële mogelijkheid die de mens kan verwezenlijken als hij daartoe de wil, de moed en de visie heeft. In dit stuk wil ik verduidelijken wat de kenmerkende bijdrage van het Earth Charter aan de Grote Overgang is, en de visie van het Earth Charter op de weg naar voren en de inmiddels geboekte vorderingen onderzoeken.

Het Earth Charter is bedoeld om de aandacht te vestigen op het fundamentele belang van ethische waarden en keuzen in het

proces van sociale verandering en het verwezenlijken van duurzaamheid. Ethische waarden gaan over wat de mensen correct of incorrect, goed of slecht vinden in menselijk gedrag en menselijke relaties. Ze vormen het besef van sociale verantwoordelijkheid van een gemeenschap en weerspiegelen een betrokkenheid bij het algemene goed, het welzijn van de hele gemeenschap. Ethische waarden hebben een grote invloed op menselijk gedrag, vooral die waarden waarmee een volk zich sterk verbonden voelt. Wetenschappelijke kennis kan ons helpen bij het bepalen van onze ethische keuzen door de gevolgen van verschillende daden te verduidelijken. Maar de wetenschap kan uiteindelijk niet bepalen wat goed of slecht is. Dat is het domein van de verbeelding, het hart en de wil. Zoals in de Preambule van het Earth Charter staat: “(...) na voorziening in de eerste levensbehoeften [gaat] het bij de ontwikkeling van de mens in de eerste plaats om meer te zijn, niet om meer te hebben” (vierde alinea). Ons ethisch engagement weerspiegelt wat voor iemand we willen zijn en wat voor relaties we er in onze gemeenschap op na willen houden.

Een belangrijke sociale overgang behelst een verandering in de ethische waarden van een volk. De afschaffing van de slavernij en het stopzetten van rassendiscriminatie of de discriminatie van vrouwen zijn hiervan goede voorbeelden uit de moderne tijd. Voor de Grote Overgang is nodig dat een nieuwe ethische visie greep krijgt op de verbeelding en de harten van de volkeren van de wereld. De ethische redenen voor een verschuiving naar duurzaamheid zijn uiteraard niet de enige redenen. Er zijn ook veel economische, gezondheidskundige en andere praktische overwegingen die appelleren aan het eigenbelang van individuen, groepen en landen en die sterke argumenten vormen voor die verschuiving. Die praktische overwegingen zorgen vaak voor vooruitgang in de richting naar duurzame ontwikkeling en dat is prima. Maar een appèl op eigenbelang op zich is niet voldoende. Zonder een breder besef van ethische verantwoordelijkheid die zich uitstrekt tot de hele menselijke familie, de grotere gemeenschap van het leven en toekomstige generaties zullen een duidelijk gevoel van richting en de motivatie, ambitie en politieke wil die daarvoor nodig zijn ontbreken. Al meer dan drie decennia erkennen de toppen van de Verenigde Naties (VN) in Stockholm (1972), Rio de Janeiro (1992) en Johannesburg (2002) de uitdaging en stellen ze veelbelovende

agenda's voor actie op, maar de meeste regeringen hebben nagelaten om die ook vol vuur in praktijk te brengen. Voor het bereiken van duurzaamheid is, in de woorden van het Earth Charter, "een verandering van geest en hart nodig" (De weg naar voren, tweede alinea).

Meer in het bijzonder richt het Earth Charter zich op de behoefte aan een mondiale ethiek. Het heeft betrekking op de identificatie en promotie van ethische waarden die wijd en zijd worden gedeeld door alle volkeren, culturen en religies – wat sommige filosofen universele waarden noemen. Een mondiale ethiek is van wezenlijk belang voor de Grote Overgang, omdat we leven in een steeds brozere en complexere wereld met een steeds grotere onderlinge afhankelijkheid. Het groeiende wetenschappelijke bewijs dat de aarde opwarmt en dat de hoofdoorzaak hiervan de door mensen teweeggebrachte uitstoot van broeikasgassen is, geeft ons een aangrijpend voorbeeld van de toenemende onderlinge afhankelijkheid van de mensheid. In deze zaak ondervindt elk volk de cumulatieve invloed van het gedrag van alle andere.

In de 21ste eeuw houdt mondiale onderlinge afhankelijkheid in dat geen enkele gemeenschap of geen enkel volk de problemen zelf kan oplossen. Partnerschap en samenwerking zijn essentieel en de indrukwekkende innovaties in de communicatietechnologie en het delen van kennis maken allerlei soorten van nieuwe nationale, regionale en mondiale netwerken en partnerschappen mogelijk. Maar voor een effectieve samenwerking in een wereld van onderlinge afhankelijkheid zijn gezamenlijke doelen en gemeenschappelijke waarden nodig. Dat is in het bijzonder het geval als gemeenschappen problemen als armoede, onrechtvaardigheid, economische instabiliteit, het opwarmen van de aarde, het verlies van biodiversiteit, de uitputting van hulpbronnen, de verspreiding van atoomwapens en terrorisme willen bestrijden. In de Preambule van het Earth Charter staat daarom dat we "dringend behoefte [hebben] aan een gedeelde visie van essentiële waarden die een ethische basis leggen voor de opkomende wereldgemeenschap" (zesde alinea). De principes van het Earth Charter, die het resultaat zijn van een tien jaar durende, interculturele dialoog, willen in die behoefte voorzien.

Een van de grootste prestaties van de 20ste eeuw was de wijdverbreide, internationale dialoog die heeft geleid tot de verwoording van een steeds bredere visie van gedeelde waarden. Die visie vinden we terug in het handvest van de Verenigde Naties, de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, het Wereldhandvest voor de natuur en in veel andere overeenkomsten, verdragen en verklaringen van VN-toppen en intergouvernementele samenwerkingsverbanden. Daarnaast heeft het publieke domein in de afgelopen drie decennia meer dan tweehonderd volksverdragen en verklaringen opgesteld. Door de ontwikkeling van zijn visie op "onderling afhankelijke principes voor een duurzame levenswijze" bouwt het Earth Charter voort op de ethische visie in deze documenten van de VN en het publieke domein en breidt deze uit.

Een bijzonder belangrijke bijdrage van het Earth Charter aan de totstandkoming van de nieuwe mondiale ethiek is de erkenning in dit document van de onderlinge afhankelijkheid van al zijn principes en de presentatie van een holistische en integrale ethische visie. Concreter gezegd: het Earth Charter erkent de interrelaties tussen de milieukundige, economische, politieke, sociale en spirituele uitdagingen van de mensheid en daarom omvatten zijn ethische principes bijvoorbeeld respect voor de natuur, behoud van het milieu, het uitbannen van armoede, mensenrechten, gendergelijkheid, economische rechtvaardigheid, democratie en een cultuur van tolerantie, geweldloosheid en vrede. Pogingen om problemen geïsoleerd aan te pakken zullen op z'n best tot beperkt succes leiden. Een alomvattende, goed gecoördineerde langetermijnstrategie valt onder de betekenis van duurzaam leven en handelen.

Alles bij elkaar bieden de zestien principes en 61 subprincipes van het Earth Charter een ruwe schets van het ideaal van een duurzame wereldgemeenschap. Deze principes verschaffen ons een ethisch kompas voor het in kaart brengen van de weg naar voren. Het Earth Charter kan ook fungeren als onderwijsinstrument voor het verduidelijken van de betekenis van duurzame ontwikkeling als algemeen concept. Duurzame ontwikkeling in engere zin betekent de zorg voor ecologische duurzaamheid, maar te beginnen met de commissie-Brundtland raakt men er internationaal steeds meer van doordrongen dat gezien de interrelatie van de doelen van de mensheid de ruimere beeldvorming in het Earth Charter aangewezen is. Als we het concept duurzame ontwikkeling bespreken, is het echter belangrijk dat we in het achterhoofd houden dat de uitwerking van de algemene principes van het Earth Charter op lokaal niveau veel verschillende vormen kan aannemen. Zoals in De weg naar voren staat: "Onze culturele verscheidenheid is een kostbaar erfgoed en de verschillende culturen zullen hun eigen specifieke wijze vinden om die visie te realiseren" (tweede alinea). Bovendien, toen de Earth Charter Commissie de definitieve versie van het document goedkeurde, zag men in dat de mondiale dialoog over gedeelde waarden zou en moest doorgaan.

Het Earth Charter bestaat grotendeels uit algemene ethische richtlijnen en brede strategische doelen, die worden ondersteund door een wereldvisie die ook het gevoel omvat dat we deel uitmaken van een enorm, zich ontwikkelend universum en van "eerbied voor het mysterie van het bestaan, [in] dankbaarheid voor de gave van het leven en [in] nederigheid aangaande de plek van de mens in de natuur".² Omdat de Earth Charter Commissie het document vrij kort wilde houden, besloot ze niet de mechanismen en instrumenten op te nemen voor de implementatie van de principes. In De weg naar voren wordt echter het volgende gezegd over wat er voor implementatie nodig zal zijn:

Het leven kent spanningen tussen belangrijke waarden. Dat kan leiden tot moeilijke keuzen. Wij moeten echter manieren vinden om verscheidenheid in harmonie te brengen met eenheid, de uitoefening van vrijheid met het

gemeenschappelijke goed, kortetermijndoelen met doelstellingen op de lange termijn. Ieder individu en gezin, iedere organisatie en gemeenschap heeft een wezenlijke rol te vervullen. De kunst, wetenschap, godsdiensten, educatieve instellingen, media, bedrijven, niet-gouvernementele organisaties en regeringen worden alle opgeroepen creatief leiderschap te bieden. Het partnerschap van regering, burgerlijke samenleving en bedrijven is van essentieel belang voor doeltreffend bestuur (derde alinea).

Daarnaast wordt er specifiek verwezen naar de belangrijke rol van de VN en de behoefte aan een nieuw internationaal verdrag dat de internationale wetgeving op de gebieden van milieubehoud en duurzame ontwikkeling tot een geheel maakt en versterkt:

Om een duurzame mondiale gemeenschap te bouwen, moeten alle naties van de wereld hun toezeggingen richting de Verenigde Naties hernieuwen, hun verplichtingen in het kader van bestaande internationale verdragen nakomen en het uitvoeren van de Earth Charter-principes steunen met een internationaal rechtsgeldig document over milieu en ontwikkeling (vierde alinea).

Sinds de opstelling van het Earth Charter is het steeds duidelijker geworden dat er ingrijpende hervormingen nodig zijn, wil de VN in de 21ste eeuw een effectief instrument van internationale samenwerking en mondiaal bestuur zijn. De secretaris-generaal en een aantal lidstaten hebben constructieve voorstellen gedaan en de toekomst van de VN hangt af van de bereidheid van de internationale gemeenschap om een hervormingsagenda door te voeren. Net zoals de zachte wetprincipes in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens zijn vertaald naar diverse bindende verdragen over de mensenrechten, zo is er ook hoop geweest dat de principes van het Earth Charter uiteindelijk tot uiting zouden komen in "een internationaal rechtsgeldig document over milieu en ontwikkeling" (vierde alinea). De elementen van zo'n overeenkomst zijn al door de IUCN Commission on Environmental Law bijeengebracht in haar Draft International Covenant on Environment and Development, dat in 1995 aan de VN werd gepresenteerd en dat sindsdien is herzien en bijgewerkt. Dit ontwerpakkoord biedt een solide basis voor intergouvernementele onderhandelingen, maar tot op heden is de internationale gemeenschap niet bereid gebleken om de volgende stap te zetten in het bevorderen van internationale wetgeving op het gebied van milieu en ontwikkeling.

Welke vorderingen zijn er gemaakt in het verdiepen en verbreden van de ethische visie die de internationale gemeenschap leidt? Welke rol heeft het Earth Charter hierbij gespeeld? Kort na de presentatie van het Earth Charter in het Vredespaleis in Den Haag in juni 2000 onderschreef het Millennium NGO Forum, waarin meer dan duizend niet-gouvernementele organi-

saties (NGO's) vertegenwoordigd waren, het Earth Charter en adviseerde de VN Millenniumtop om het document te erkennen en te ondersteunen. Hoewel dat niet gebeurde, bevestigde de Millenniumverklaring van de VN voor het eerst sinds twintig jaar wel het respect voor de natuur als een van de "fundamentele waarden die van wezenlijk belang zijn in internationale betrekkingen". Ook bestempelde ze vrijheid, gelijkheid, solidariteit, verdraagzaamheid en gedeelde verantwoordelijkheid tot fundamentele, gemeenschappelijke waarden en roept ze op tot "een nieuwe ethiek" van milieubehoud en rentmeesterschap. Bovendien zet het document de Millenniumdoelen (MD's) uiteen, die geheel in overeenstemming zijn met het Earth Charter, en geeft het enkele doelen en tijdschema's aan voor belangrijke stappen op weg naar de implementatie van een aantal principes van het Earth Charter. Zo bevatten de MD's de toezegging om in 2015 het aantal mensen dat in absolute armoede leeft tot de helft terug te brengen, om een eind te maken aan genderongelijkheid in het primair en secundair onderwijs en om de principes van duurzame ontwikkeling te integreren in het nationale beleid.

Op de World Summit on Sustainable Development (WSSD) in Johannesburg in 2002 werd verdere vooruitgang geboekt. Veel NGO's erkenden het Charter tijdens die top en gastland Zuid-Afrika ging voorop in een poging het Earth Charter in de Verklaring van Johannesburg op te nemen, maar dit lukte niet, grotendeels door het verzet van de Verenigde Staten. Maar in de Verklaring van Johannesburg worden wel bewoordingen gebruikt die bijna identiek zijn aan die in de Preambule van het Earth Charter en bevestigt de grote contouren van de visie van het Charter op "mondiale onderlinge afhankelijkheid en universele verantwoordelijkheid":

Vanaf dit continent, de wieg der mensheid, verklaren wij middels het Plan of Implementation of the World Summit on Sustainable Development en de huidige Verklaring, onze verantwoordelijkheid jegens elkaar, jegens de grotere levensgemeenschap en jegens onze kinderen [zesde alinea; cursivering van de auteur].

Met deze verklaring verwijst een internationaal rechtsdocument voor de eerste keer expliciet naar de levensgemeenschap. Verder verdiept de Verklaring van Johannesburg de betekenis van respect voor de natuur door te bevestigen dat mensen verantwoordelijkheid verschuldigd zijn aan en verantwoordelijk zijn voor de bescherming van de grotere levensgemeenschap. Vanuit het perspectief van het Earth Charter wordt met deze formulering impliciet erkend dat mensen behoren tot de levensgemeenschap van de aarde en dat, zoals met gemeenschappen in het algemeen, alle leden van de levensgemeenschap – zowel niet-menselijke soorten als mensen – een morele overweging waard zijn. Met andere woorden: niet-menselijke soorten hebben als leden van de grotere levensgemeenschap zowel een intrinsieke als een instrumentele waarde.³ Het is ook goed om op te merken dat de ethiek van zorg die centraal staat in het Earth Charter

© PLAN NEDERLAND / JOHANNES ABELING

in de Verklaring van Johannesburg tot uitdrukking komt met de verwijzing naar een “zorgzame mondiale samenleving”. In de inleiding van het Plan of Implementation van de WSSD staat: “we erkennen het belang van ethiek voor duurzame ontwikkeling” (I.5).

In 2003 nam de algemene conferentie van lidstaten van de UNESCO een door Jordanië ingediende resolutie aan waarin het Earth Charter als ethisch kader voor duurzame ontwikkeling en als waardevol lesinstrument wordt erkend. Een jaar later nam de World Conservation Union (IUCN), waarbij 77 regeringen en meer dan 800 NGO's uit 140 landen zijn aangesloten, een vergelijkbare resolutie aan op het World Conservation Congress in Bangkok. Meer dan 2000 NGO's, waaronder veel religieuze groeperingen, hebben het Earth Charter ook onderschreven. Samen met het wijdverbreide gebruik van het Earth Charter als lesinstrument op scholen en universiteiten duiden al deze ontwikkelingen op een substantiële, zij het zeer geleidelijke, verandering in het ethisch besef van de mensheid.

Wordt er werkelijk vooruitgang geboekt op de weg naar duurzame ontwikkeling? Zijn er bewijzen dat een verhoogd gevoel van sociale en ecologische verantwoordelijkheid het publieke

domein, het zakenleven en de overheid ertoe aanzet stappen te nemen waardoor de principes van het Earth Charter in praktijk worden gebracht? Wie de niet-aflatende stroom sombere berichten over opwarming van de aarde, de verwoesting van bossen, het verlies van biodiversiteit, tekort aan water, armoede, HIV/AIDS, groeiende oorlogsuitgaven, verspreiding van kernwapens en terrorisme leest, kan zich gemakkelijk ontmoedigd en pessimistisch voelen. Maar in 2002 publiceerden twee leiders van de milieubeweging, David Suzuki en Holly Dressel, een boek met de titel *Good News for a Change: How Everyday People are Helping the Planet*.⁴ Er is in feite veel goed nieuws dat erop wijst dat de houding verandert en dat een groeiend aantal mensen, corporaties, religieuze organisaties en regeringen manieren vindt om gevaarlijke trends om te buigen en Agenda 21 en de idealen en doelen van het Earth Charter in praktijk te brengen. In de rest van dit stuk wordt ingegaan op enkele voorbeelden.

De dramatische groei van de bevolking tijdens de 20ste eeuw is een van de factoren die bijdragen aan de uitputting van hulpbronnen en het verval van ecosystemen. In de laatste vijf decennia is de wereldbevolking verdubbeld en deze bedroeg in 2004 6,3 miljard. De Population Division van de VN schat dat de

wereldbevolking in de 21ste eeuw zal blijven groeien met 40 procent voordat ze zich stabiliseert en die groei zal voornamelijk plaatsvinden in de vijftig armste landen. Dat zorgt voor extra druk op de ecologische en sociale systemen. Het goede nieuws is dat de jaarlijkse bevolkingsgroei in de afgelopen drie decennia is afgenomen van 2,1 procent tot 1,14 procent in 2004. Verwacht wordt dat het gemiddeld aantal kinderen per vrouw zal teruglopen van 2,6 naar iets meer dan 2 in 2050. Demografen voorspellen dan ook dat het aantal mensen in 2050 rond de 9,1 miljard zal liggen in plaats van de 10 of 11 miljard uit eerdere voorspellingen.⁵ Daarna kan het aantal afnemen. Het zijn vooral de beslissingen en daden van vrouwen in landen als Brazilië en India die verantwoordelijk zijn voor de onvoorziene daling van het geboortecijfer en internationaal is men het er in brede kring over eens dat de sleutel tot een duurzame bevolkingsgroei in de ontwikkelingslanden gendergelijkheid en de empowerment van vrouwen is door middel van toegang tot gezondheidszorg, onderwijs en economische kansen.⁶ Deze waarden en doelen zijn grotendeels vervat in de Millenniumdoelen.

De World Summit on Sustainable Development van 2002 noemde armoedebestrijding een hoeksteen van een levensvatbare toekomst. Meer dan een miljard mensen leeft in absolute of extreme armoede en vecht voor zijn bestaan met een dollar per dag of minder. In 2005 publiceerde Jeffrey Sachs, een econoom die directeur van het Earth Charter op de Columbia University is en speciaal adviseur van de secretaris-generaal van de VN inzake de Millenniumdoelen, een belangrijk boek met de optimistische titel: *The End of Poverty: Economic Possibilities for our Time*. Sachs merkt op dat de wereldgemeenschap zich heeft voorgenomen om in 2015 de absolute armoede te hebben gehalveerd en hij betoogt: "Onze generatie kan ervoor kiezen om extreme armoede in 2025 te hebben uitgebannen." *The End of Poverty* legt systematisch uit wat er moet gebeuren om de grondoorzaken van armoede te overwinnen en hoe we dat tegen een betaalbare prijs voor elkaar kunnen krijgen. Sachs roept op tot een mondiale coalitie voor armoedebestrijding die wetenschappelijk onderzoek organiseert, voor financiële ondersteuning zorgt en de arme landen helpt een basisinfrastructuur (wegen, energie en havens) en een stelsel voor gezondheidszorg en onderwijsystemen op te bouwen, zodat ze kunnen gebruikmaken van de wereldmarkten als motoren voor ontwikkeling.⁷

Sommige critici noemen Sachs een al te optimistische liberaal met een veel te groot vertrouwen in gezond verstand, wetenschap en de maakbaarheid van de samenleving en te weinig oog voor de obstakels die traditionele culturen, corrupte regeringen, ondemocratische instituten en gewapende conflicten opwerpen.⁸ Het is zeker belangrijk om die zaken mee te nemen bij het bepalen van strategieën om ontwikkelende naties te helpen. Maar de Millenniumdoelen en onderzoeken als *The End of Poverty* presenteren een uitdaging die door een groeiend aantal internationale leiders serieus wordt genomen. Een aanwijzing daarvoor is het recente besluit van de G8, de rijkste landen van

de wereld, om in totaal 40 miljard dollar aan schulden die de achttien armste landen aan internationale agentschappen hebben kwijt te schelden, waardoor hun jaarlijkse schuldenlast met 1,5 miljard dollar afneemt.⁹

Democratie en duurzame ontwikkeling zijn wederzijds afhankelijk en nu is democratie de dominante regeringsvorm op de wereld en wordt alom door mensen in alle regio's beschouwd als een universele waarde en de enige legitieme regeringsvorm.¹⁰ Volgens historici heeft de democratie zich in de moderne tijd in drie golven verspreid. De 'derde golf' betrof een mondiale democratische revolutie die in 1974 in Portugal begon, vervolgens door Latijns-Amerika trok, naar Azië en Afrika ging en met de val van de Berlijnse Muur naar Midden- en Oost-Europa.¹¹ In 2003 waren 113 ofwel 60 procent van de landen van de wereld een democratie.¹² Een groot voordeel van een democratische regeringsvorm is dat kritiek in het systeem is ingebouwd en dat de mensen hun leiders ter verantwoording kunnen roepen voor de manier waarop ze milieukundige en sociale problemen aanpakken. De democratische trend in de moderne geschiedenis is een reden tot hoop.¹³

De hoofdfactor die, naast de bevolkingsgrootte, bepalend is voor het ecologische karakter van een maatschappij is de technologie die ze gebruikt voor de productie van energie, landbouw, productieprocessen, transport en het huishouden. Een duurzame revolutie vereist een technologische revolutie die 1) de efficiëntie waarmee energie en materialen worden gebruikt met het doel meer te doen met minder, sterk verbetert, 2) zorgt voor een overgang van fossiele brandstoffen naar duurzame energiebronnen en 3) het voorkomen van verontreiniging en de verwijdering van afval, voor zover die niet kan worden verwerkt door ecologische systemen, vergemakkelijkt.¹⁴ De technologische revolutie komt op gang en de wereldgemeenschap heeft de wetenschappelijke en technologische expertise voor de benodigde vernieuwingen en vooruitgang. Om de duurzame revolutie in de technologie te verbreden en te versnellen, moet er meer geld beschikbaar komen voor onderzoek en ontwikkeling, grotere eisen van de consument en een sterkere markt voor groene producten. We zullen ons speciaal moeten inzetten om de groene technologie over te brengen naar de ontwikkelingslanden naarmate hun economieën meer volwassen en modern worden.

Een duurzame revolutie vergt ook nieuwe systemen van mondiaal bestuur die beter het mondialiseringsproces kunnen sturen en armoedebestrijding, milieubescherming, mensenrechten, een rechtvaardiger proces van economische ontwikkeling en wereldvrede bevorderen.¹⁵ De markt zelf beschermt het milieu niet en garandeert geen sociale en economische rechtvaardigheid. Dit probleem wordt groter als regeringen niet-duurzame activiteiten subsidiëren, wat ze vaak doen, en als de prijzen van goederen en diensten niet de totale sociale en milieukundige kosten weerspiegelen, hetgeen over het algemeen het geval is. Een prijsstelling waarin alle kosten zijn verwerkt, zou hoog op

de agenda moeten staan van degenen die zich inspannen voor een duurzaam economisch systeem.¹⁶

Aan de ene kant vereist het bereiken van goed mondiaal bestuur goed gebouwde systemen van internationaal recht, verantwoordelijke nationale regeringen, democratisch geleide en verantwoordelijke transnationale instituten (zoals de VN, de Wereldbank, de Wereldhandelsorganisatie en het Internationaal Monetair Fonds) en effectieve methoden om toe te zien op naleving. Aan de andere kant is mondiaal bestuur in onze complexe wereld ook steeds meer een verantwoordelijkheid die wordt gedeeld door het publieke domein en bedrijven die zowel onafhankelijk als in samenwerking met de regering opereren. Die dimensie van mondiaal bestuur betreft gedecentraliseerde, vrijwillige en creatieve initiatieven van door burgers gevoerde campagnes, groeperingen voor consumentenbelangen en mensenrechten en op het milieu gerichte NGO's alsook bedrijven.¹⁷

Uitstekende voorbeelden van de duurzaamheidsrevolutie in technologie en positieve ontwikkelingen in mondiaal bestuur zijn de innovaties en samenwerkingsverbanden op het gebied van energieproductie en -consumptie, vooral in relatie met het probleem van de klimaatverandering. Veel deskundigen beschouwen de opwarming van de aarde als het ernstigste milieu-probleem waarmee de wereld wordt geconfronteerd. Wetenschappers rapporteren dat door de opwarming van de aarde gletsjers en de poolkappen smelten en dat er steeds meer rampen plaatsvinden die samenhangen met het weer. Ze waarschuwen ook dat de klimaatverandering kan leiden tot een stijging van de zeespiegel die bedreigend is voor ecosystemen en gemeenschappen in kustgebieden, een verstoring van oceanenstromen zoals de Golfstroom, een verdere toename van rampzalige weersituaties en de verspreiding van ziekten.¹⁸ Dergelijke overwegingen hebben veel zakelijk leiders tot de conclusie gebracht dat de opwarming van de aarde een grote bedreiging vormt voor een gezonde economie. In een speciaal verslag over de opwarming van de aarde schreef *Business Week*, een Amerikaans tijdschrift, in 2004: "Er komt een steeds grotere consensus onder wetenschappers, regeringen en bedrijfsleven dat ze snel moeten optreden tegen klimaatverandering. Dit heeft al geleid tot inspanningen om de uitstoot van CO₂ te beperken. Veel bedrijven bereiden zich inmiddels voor op een wereld met minder kooldioxide."¹⁹ De oprichting van de Climate Group illustreert dit. De Climate Group is een internationaal samenwerkingsverband waarvan het secretariaat in het Verenigd Koninkrijk is gevestigd. De leden zijn vertegenwoordigers van bedrijven, steden, landen en nationale regeringen die zich samen willen inzetten voor het terugdringen van de uitstoot van broeikasgassen en het uitwisselen van de beste manier om dit te doen. Deze leden hebben zich verenigd in het voornemen om nieuwe, schone technologieën te ontwikkelen, de energie-efficiëntie te maximaliseren, het gebruik van duurzame energiebronnen te vergroten, markten in het leven te roepen voor groene energie en de beste gedragwijzen te stimuleren.²⁰

In de afgelopen tien jaar was het belangrijkste obstakel voor bedrijfsleven en regering om de uitstoot van broeikasgassen en andere milieuproblemen aan te pakken de veronderstelling dat maatregelen ter bevordering van de duurzaamheid te duur zouden zijn en de economische groei zouden afremmen of zelfs tot stilstand brengen. De ervaring van de Climate Group levert belangrijke bewijzen op dat deze veronderstelling onjuist is en dat grote vorderingen op het gebied van energiezuinigheid en vernieuwingen in het gebruik van duurzame energie die leiden tot substantiële verminderingen van de uitstoot van broeikasgassen totstandkomen op manieren die rendabel zijn en vaak uiterst winstgevend. Zo kwam een recent onderzoek van de Climate Group tot de volgende conclusie:

BP meldt besparingen van 650 miljoen dollar door inspanningen om de uitstoot te beperken. IBM meldt een besparing van 791 miljoen dollar. DuPont beweert 2 miljard dollar te besparen met efficiëntiemaatregelen. Alcoa verwacht een besparing van 100 miljoen dollar in 2006. STMicroelectronics verwacht in 2010 een bedrag van 900 miljoen dollar te besparen. Duitsland meldt dat zijn inspanningen zullen leiden tot 450.000 nieuwe banen, waarvan veel in de sector duurzame energie...²¹

Deze trends worden versterkt doordat 150 nationale regeringen het Kyoto-protocol hebben geratificeerd, dat in 2005 van kracht werd. Als gevolg van deze en veel andere initiatieven meldt het Worldwatch Institute dat "het totale gebruik van zonne- en windenergie jaarlijks met 30 procent toeneemt" en dat windenergie nu goedkoper is dan aardgas en het gebruik van "steenkool steeds meer benadert".²² De geïndustrialiseerde wereld komt steeds dichterbij het omslagpunt met betrekking tot de bereidheid om op te treden met het oog op de opwarming van de aarde en de behoefte aan een duurzamer energiebeleid en -praktijk.

Veel van deze ontwikkelingen getuigen van de groeiende macht en invloed van het mondiale publieke domein, waarin consumentencampagnes, initiatieven van aandeelhouders, politieke bewegingen en Global Public Policy Networks (GPPN) zich bewegen en waarbij duizenden NGO's betrokken zijn.²³ De rol van NGO's wordt goed geïllustreerd door de nieuwe manieren waarop de sociale en milieukundige normen voor bedrijfsvoering worden vastgesteld en er op naleving daarvan wordt toegezien. Vroeger bepaalden bedrijven hun eigen gedragscodes en waren prestatieonderzoeken over het algemeen een interne aangelegenheid. In de 21e eeuw worden de normen bepaald in open onderhandelingen tussen vertegenwoordigers van de industrie en alle relevante beheerders, waaronder deskundigen van NGO's die zijn geassocieerd met initiatieven als CERES, het Global Reporting Initiative (GRI), het GHG Protocol, de Forest Stewardship Council en de Equator Principles. De controle op de naleving is in handen van ongebonden organisaties die volledige openheid eisen. Verder hebben NGO's geleerd hoe ze met marktcampagnes druk kunnen uitoefenen op bedrijven om

zich te houden aan de normen voor prestaties en rapportage. Vanuit het perspectief van het Earth Charter, dat op zichzelf een mondiaal initiatief van het publieke domein is om ethische principes te promoten die worden vertaald in bindende normen voor overheid en bedrijfsleven, dragen al deze ontwikkelingen bij aan de implementatie van de principes van het Charter en maken ze deel uit van de weg naar voren.

De kritieke rol van de opkomende mondiale samenleving bij het opbouwen van rechtvaardige, democratische en duurzame samenlevingen waaraan iedereen kan deelnemen, onderstreept het grote belang van duurzame ontwikkeling op scholen, colleges en universiteiten en in niet-formele programma's die aanmoedigen om het hele leven te blijven leren.²⁴ De VN Decade of Education for Sustainable Development (DESD), dat de UNESCO op last van de Algemene Vergadering van de VN organiseert, richt de broodnodige internationale aandacht op deze dringende taak. Zoals de UNESCO erkent in haar International Implementation Scheme voor de DESD, kan het Earth Charter fungeren als een waardevol lesinstrument in ESD-programma's.

Zoals dit stuk suggereert, is het mogelijk om het prille begin te zien van de Grote Overgang, maar er is geen reden voor voldaanheid. Sommige mensen zouden zeggen dat wat er tot nu toe is bereikt te weinig en te laat is. Het is zeker zo dat het verwezenlijken van duurzame patronen van ontwikkeling een ver verwijderd en zeer uitdagend doel is. Het is dringend noodzakelijk om de positieve trends te versterken en te versnellen en hierbij kan het publieke domein van doorslaggevend betekenis zijn. Burgers, NGO's en religieuze organisaties moeten de regering en het bedrijfsleven onder druk houden. Maar er zijn veel voorbeelden van een nieuw gevoel van sociale en ecologische verantwoordelijkheid die in de wandelgangen van de economische en politieke macht voet aan de grond krijgen, gesterkt door het besef dat duurzame ontwikkeling een economisch gezonde praktijk is, vooral voor wie naar de lange termijn kijkt. Het Earth Charter kan blijven dienen als ethische gids, lesinstrument en bron van inspiratie – een visie van wat de menselijke familie kan kiezen om te zijn en te scheppen. De gevaren en risico's van nu zijn groot, maar de mogelijkheden eveneens. In de slotwoorden van het Earth Charter: "Laat onze tijd de geschiedenis ingaan als een tijdperk van de omslag naar een nieuwe eerbied voor het leven, de vastbeslotenheid duurzame ontwikkelingen te realiseren, een intensivering van de strijd voor rechtvaardigheid en vrede, en de vreugdevolle viering van het leven." ●

Noten

- 1 Raskin, P. et al. (2000). *Great Transition: The Promise and Lure of the Times Ahead*. Boston, Stockholm Environment Institute.
- 2 Zie de Preambule van het Earth Charter.
- 3 Zie de Principes 1 en 15 van het Earth Charter.
- 4 (2002). Douglas and MacIntyre Publishing Group, Vancouver, Toronto en New York, Greystone Books.
- 5 United Nations Department of Economic and Social Affairs, Population Division. (2005) *World Population Prospects: The 2004 Revision –*

- Highlights*. New York, United Nations. Document ESA/P/WP.193 24 Februari 2005. Zie ook Worldwatch Institute. *Vital Signs 2005: The Trends that are Shaping our Future* (blz. 64-65). New York, W.W. Norton.
- 6 Zie de Principes 7 en 11 van het Earth Charter.
 - 7 Sachs, J.D. (2005). *The End of Poverty. Economic Possibilities for our Time* (blz. 1-4, 364-368). New York, Penguin.
 - 8 Brooks, D (2005, 26 juni). Liberals, Conservatives and Aid. In: *New York Times*, 4e katern.
 - 9 Colwell, A. (2005, 12 juni). Finance Chiefs Cancel Debt of 18 Nations. In: *New York Times*, Financiële editie, 1e katern.
 - 10 Sen, A. (1999). *Development is Freedom* (blz. 146-188). New York, Anchor Books, Random House. Sen A. (1999, juli). Democracy is a Universal Value. In: *Journal of Democracy* 10:3 (juli 1999):3-16. Diamond, L. (winter/voorjaar 2005). The State of Democratization at the Beginning of the 21st Century. In: *The Whitehead Journal of Diplomacy and International Relations* 6:13-18. Gershman, C. (winter/voorjaar 2005). Democracy as Policy Goal and Universal Value. In: *The Whitehead Journal of Diplomacy and International Relations* 6:119-137. Gershman geeft een zeer nuttige samenvatting van de acht manieren waarop democratie ten goede komt aan de bevolking in de ontwikkelingslanden en bijdraagt aan duurzaamheid.
 - 11 Huntington, S.P. (1991). *The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century* (blz. 3-30). Norman, University of Oklahoma Press.
 - 12 Diamond, 13.
 - 13 Zie Principe 13 van het Earth Charter.
 - 14 Zie de Principes 6 en 7 van het Earth Charter en Speth, J.G. (2005). *Red Sky at Morning: America and the Crisis of the Global Environment* (blz. 157-161). New Haven, Yale University Press.
 - 15 Zie de Principes 5, 7, 10, 12, 13 en 16 van het Earth Charter.
 - 16 Speth, (blz. 161-166).
 - 17 Speth, (blz. 172-190, 222-227 en Nawoord). De World Business Council on Sustainable Development heeft de spontane innovaties van bedrijfsleven en NGO's JAZZ genoemd en Speth geeft een heel goede beschrijving van de aard en omvang van groene JAZZ. Zie ook *Vital Signs 2005* (blz. 106-107).
 - 18 The Arctic Climate Impact Assessment (ACIA) (2004). *Impacts of a Warming Arctic*. Cambridge, Cambridge University Press, en *The Millennium Ecosystem Assessment: Synthesis and Report*. (2005). Washington, DC, World Resources Institute, evenals de rapporten van de Intergovernmental Panel on Climate Change. Voor een vollediger bespreking van het wetenschappelijke onderzoek naar de opwarming van de aarde en wat we kunnen doen om dit probleem aan te pakken, zie: Speth, Nawoord. Zie ook *Vital Signs 2005* (blz. 40-41, 50-51 en 88-89).
 - 19 *Business Week* (2004, 16 augustus):60.
 - 20 Northrop, M. (2004). Leading by Example: Profitable Corporate Strategies and Successful Public Policies for reducing Greenhouse Gas Emissions. In: *Widener Law Journal*, 14:1:57.
 - 21 Northrop, M. Leading by Example, 55.
 - 22 *Vital Signs 2005* (blz. 14, 34-37).
 - 23 Speth, (blz. 222-227). Speth geeft een overzicht van de activiteiten van tientallen leidende NGO's op milieugebied die een bijdrage leveren aan mondiaal bestuur.
 - 24 Zie Principe 14 van het Earth Charter.